

úvodník

AUTONOMIE PACIENTA

Psychiatrie je obor, jehož postavení mezi jinými obory medicíny klade významné nároky na práva pacientů. Práva duševně nemocných při poskytování zdravotní péče se dostávají do popředí a v posledních letech je možné vypořádat výrazný posun ve prospěch respektu k jejich individualitě a jedinečnosti.

Vztah mezi lékařem a pacientem se v průběhu doby zásadně měnil. Vlastní výraz pacient pochází z latinského slova *pati*, které znamená něco podstoupit nebo trpět, označovalo roli a postavení nemocného jedince. S postupem doby začali pacienti zaujímat jinou, aktivnější roli, než která je obsažena v původním smyslu slova pacient. Trvalo dlouhou dobu, než se paternalistický vztah změnil ve vztah partnerský, ve kterém pacient zaujímá rovnoprávné místo v rozhodovacím procesu o své tělesné a duševní integritě. Rostoucí autonomie pacientů přinesla i nové výzvy v zákonných úpravách tak, aby jednak byla jejich autonomie respektována, jednak aby v situacích, kdy pacient není z jakéhokoli důvodu kompetentní za sebe rozhodovat, byly chráněny jeho zájmy.

Tím jsou kladeny nové výzvy nejen pro zdravotnický personál, ale i pacienty. Stále více je kladen důraz na individuální posouzení schopností jednotlivce pochopit poučení, které je mu podáváno. Úkolem zdravotnického personálu je být schopen rozlišit, v jaké míře je pacient, kterého má ošetřovat, kompetentní rozlišit význam podávaných informací a důsledky léčebného zákroku.

Podle občanského zákoníku osobnost člověka vnímáme jako chráněnou sféru zahrnující mimo jiné jeho přirozená práva, život, důstojnost, zdraví, soukromí, integritu a další. Každý musí ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého a nikdo nesmí zasahovat do jeho tělesné a duševní integrity bez souhlasu jiného zákonného oprávnění. Zásah do osobnosti člověka je tedy nezákonný a protiprávní, ledaže se prokáže, že ten, kdo do ní zasáhl, k tomu měl postačující oprávnění. Zdravotní pracovník je svou odbornou výchovou, vzděláním i zkušenostmi veden, aby nemocného léčil. Pokud pacient léčbu odmítá a jiné zákonné ospravedlnění pro léčbu chybí, jde pro něj často o traumatizující zážitek. Svoboda jednotlivce v sobě nese možnost, že svým neuváženým chováním si přivodí újmu vlastnímu zdraví nebo životu. Provedení zákroku bez řádného právního důvodu je neoprávněné, i kdyby to bylo z lékařského hlediska opodstatněné a pacientovu zdravotnímu stavu dle obecného mínění prospěšné.¹

Vědomí, že kromě specifických situací definovaných zákonem, kdy může být péče poskytována bez souhlasu pacienta, nejsme oprávněni léčebně zasáhnout, je nejen pro zdravotníky, ale i pro rodinné příslušníky nebo okolí pacienta často obtížně přijatelné.

Zákonná úprava nám sice umožňuje v definovaných situacích zasáhnout bez souhlasu pacienta, ale nelze očekávat, že postihne všechny oblasti, které se v naší praxi mohou vyskytnout. Dobrá znalost zákonných možností a hlavně trvalé vzdělávání v právní problematice nám může pomoci porozumět principu respektování autonomie pacienta a dát ji do souladu s medicínskou úvahou o prospěchu námi zvoleného postupu.

MUDr. Jan Tuček, Ph.D., LL.M.
Psychiatrické oddělení, Nemocnice České Budějovice, a. s.
tucek@nemcb.cz

Literatura

- Holčapek T. Souhlas jako právní důvod opravňující zasáhnout do integrity. In: Šustek P, Holčapek T a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer 2016: 233.